

Kretsens kamp mot Kongen

„Kandestøberier“ — sa Kong Haakon

AV
direktør Lorentz Vogt

Allerede tidlig efter okkupasjonen meldte der sig en del grøftlige personer som ville skaffe sig en makt som grunnloven kun tillegger de konstitusjonelle statsmakter, til dels heller ikke noen enkelt av disse. I og for sig er dette ikke så rart. Der er alltid personer som gjerne vil fiske i rørt vann til egen fordel, enten det nu gjelder penger eller makt. Som oftest gjelder det en blanding av begge deler.

Fedrelandslaget var før krigen et utslag av denne mentalitet. I Libertas dukket de samme tendenser opp etter krigen. Begge skulle øve innflytelse utenom eller over de folkevalgte organer eller de fra disse utgatte myndigheter. Hertil kommer et resonnement som vi alle har møtt og vel også til sine tider har ligget under for. Store ytre begivenheter kan virke så sterkt på en at man har ondt for å fastholde hevdvunne prinsipper. «Nu må vi se praktisk på forholdene. Nu kan vi ikke la oss tulle av gamle lover osv., osv.» Jo mindre evnen er til prinsipiell tenkning og jo svakere skoleringen — desto lettere har man for å gli ut. Man merket det ofte under okkupasjonen. Man oplever det samme i dag i forholdet til beredskapslovene, hvor folk villig vekk kaster sine demokratiske prinsipper og grunnlovens bud overbord. Man burde ha støtte mot disse foreteelser i de jurister som står i ansvarlige stillinger — først og fremst i Høiesterett og hos Universitetets professorer.

Utgildningen var under landets farlige stilling i okkupasjonstiden allerede tidlig så sterk at Kong Haakon mente det var nødvendig å ta bestemt avstand og Hans Majestet gikk til det meget ekstraordinære skritt å gi sin personlige mening til kjenne i et fullt offisielt dokument som senere er trykt i samlingen: «Regjeringen og hjemmefronten under krigen. Aktstykker utgitt av Stortinget.»

Dessverre blev denne samling først ferdig i 1948. Forordet er datert mai 1948 og trykning og innbinding tok tid. Interessen omkring okkupasjonen befant sig da i en bølgedal og Kongens uttalelser blev ikke viet den oppmerksomhet som så vel respekterte Hans Majestet som uttalelsenes egen

sa han, ville det bety det samme som å ødelegge alt hva han hadde arbeidet for som Konge i Norge. Han mente derfor at vi måtte ha et program for fremgangsmåten ved hjemkomsten, som klarla et gjenreisningsprogram, inneholdende nye stortingsvalg samt gjenoppbyggende program som anga i tid, f. eks. 20 år, til å gjenoppbygge hva krigen har ødelagt, et program som skulle samle alle gode nordmenn uten hensyn til gamle partier.

Hans Majestet hadde tatt denne sak opp med Statsministeren så snart han hadde hørt om de meninger som han her hadde lagt fram, fordi tillitsforholdet mellom Kongen og Regjeringen heretter som hittil skulle være urokkelig. Vi har alle vært i samme båt, og den gjensidige tillit har vært den avgjørende faktor for Norges frihetskamp.

Statsministeren takket Hans Majestet for at han hadde gitt Regjeringen denne meddelelse, og for det greie konstitusjonelle standpunkt Hans Majestet hadde tatt og som han alltid hadde fulgt.

Statsministeren sa at Regjeringen er oppmerksom på at oppbyggingen av et fritt og selvstendig Norge, befridd for fremmed okkupasjon, ville by på mange vanskeligheter, men at Regjeringen var enig med Hans Majestet i at dette arbeid måtte ha som den første forutsetning et konstitusjonelt styre på demokratisk grunnlag. Hvis man skulle fravike denne grunnsetning, så var det liten mening i den kamp som nå førtes for å holde diktatur og fåmanns-styre nede.

Regjeringen hadde allerede påbegynt arbeidet med å få utredet forskjellige spørsmål som ville bli aktuelle når Kongen og Regjeringen kunne vende tilbake til et selvstendig Norge. Blant annet var spørsmålet om hvorvidt det gamle Storting da burde innkalles, eller om det skulle avholdes nye stortingsvalg, under utredning. Noen endelig stilling til dette og andre lignende spørsmål hadde Regjeringen ikke tatt, men Statsministeren ville gjerne, når spørsmålene lå fullt utredet, forelegge disse for Hans Majestet, så at det også på disse punkter kunne

Da regjeringen er utgått av Stortinget av 1936 forutsetter man derfor i Norge at regjeringen stiller sine plasser til disposisjon så snart Kongen er kommet på norsk jord igjen.

Dette så meget mer som det etter de irregulære og til dels anarkiske forhold i Norge idag, kreves en regjering som for den helt overvelende del består av menn som etter sitt virke under okkupasjonstiden har fått den nødvendige inngående kjennskap til forholdene og ikke minst til enkeltpersonene her i landet. Å finne de hertil skikkete menn skulle neppe være vanskelig.

Til alt dette kommer at man i Norge anser de gamle partigrensene for bortfalt, og av den grunn legger stor vekt på at den regjering som før krigen fungerte som partiregjering blir avløst av en som motsvarer de endrede politiske forhold.

Den regjering som Kongen så utnevner og som forutsettes å bli sittende til forholdene er blitt såpass stabile at Stortingsvalg kan finne sted, forutsettes å framlegge et arbeidsprogram for den nærmeste tid, samt å søke folkets tilslutning til dette og til sin egen sammensetning gjennom en folkeavstemning. Stortingsvalg forutsettes avholdt senest ett år etter Kongens hjemkomst.

For tidsrommet fra våpenstillstanden til Kongens hjemkomst kan det bli nødvendig at Kongen oppnevner en regjeringsskommisjon til å forestå administrasjonen innen landet.

Denne inneholder som det vil sees i utkrystallisert form de «kandestøberier» som Kongen hadde frabedt sig: «Avsettelse av Stortinget, avsettelse av Regjeringen og Kongens personlige opptreden på den politiske arena som redskap for «Kretsen» til dennes overtagelse av makten i strid med Kongens uttalelse den 27. februar 1941.» — «Kretsen» betenkte sig ikke på å prostituere Kongen for å nå sitt mål. Det var den fremgangsmåte som blev anvendt.

Men som om deres eget press ikke var sterkt nok fikk de engasjert Høiesterett eller iallfall 11 av dets medlemmer til å avgi en uttalelse om at Stortinget ikke kunne gjenopstå hverken som ordinært eller ekstraordinært. Som det vil sees av ovenstående hadde Hans Majestet lojalt ønsket at det

etter be-
skal hel-
e av da-
ynt som
energiske
de blitt
er i dag
bedrifter
har spi-
r man
rdi de er
ep disse

bake at
ag er en
konne vi
imidlertid
selv
ang.
et barn
epresset.
lvis, må
net ved
vill være
e ut det
ar, livets
orhold.

rne
kker

☆
m

8%
0%
8%

ennesker
kino-
dem går
funksjo-

38%
30%
8%

mennesker
ke» kino-
v dem går
t funksjo-
t spørsmål
ngen som
eslelle fil-
De blev
like grun-
«Her ser
man kan
n' annen-
se grunner
velger en
1 % svarte
i avlsene.
dillerinner,
jente me-
litet, 13 %
ren og 4 %
blev stilt
ltså til de
lno i siste
n til fdm-
e bestem-
eller går
ken har
til kritikk
hvad de
kinogjen-
aktisk talt
ev, vist på
sk Gallup
Blad».

est
len

tidlig så sterk at Kong Haakon mente
Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie
det var nødvendig å bestemt av-
stand og Hans Majestet gikk til det
meget ekstraordinære skritt å gi sin
personlige mening til kjenne i et fullt
offisielt dokument som senere er trykt
i samlingen: «Regjeringen og hjemme-
fronten under krigen. Aktstykker ut-
gitt av Stortinget.»

Dessverre blev denne samling først
ferdig i 1948. Forordet er datert mai
1948 og trykning og innbinding tok
tid. Interessen omkring okkupasjonen
befant sig da i en bølgedal og Kon-
gens uttalelser blev ikke viet den op-
merksomhet som så vel respekten for
Hans Majestet som uttalelsenes egen
verdi skulle tilsi. Da Kongens ord
imidlertid atter er blitt aktuelle bl. a.
ved overlærer, advokat Haugs sak
mot forretningsfører Sam Knutzen
og da de har sin konstante verdi, kan
det være riktig å avtrykke dem i deres
helhet:

«Samtale mellom H. M. Kongen og
statsminister Nygaardsvold 27. fe-
bruar 1941 i London. Til stede:
Utenriksminister Trygve Lie og fi-
nansminister Oscar Torp.

Bekreftet kopi F.U.D.

Hans Majestet Kongen var torsdag
den 27 februar 1941 på besøk i King-
ston House for å besøke de nye regje-
ringslokaler, samt for å hilse på funk-
sjonerene i departementene. Hans
Majestet hadde på forhånd meddelt at
han samtidig ønsket en samtale med
Statsministeren, hvortil han ønsket til-
kalt Utenriksministeren og Finansmi-
nisteren. Samtalen fant sted på Stats-
ministerens kontor.

Hans Majestet begynte samtalen
med å si, at han gjerne ville legge
fram sitt syn på enkelte spørsmål som
ville bli aktuelle når Norge var befridd
fra tyskernes okkupasjon og Kongen
og Regjeringen var vendt tilbake til
landet. Han ville så meget heller gjø-
re dette, da det fra enkelte hold var
kommet antydninger til ham som han
mätte forstå som en slags oppfordring
til å forberede seg på personlig å over-
ta den politiske makt når han var
vendt tilbake til Norge. Han sa enn-
videre at han fryktet for at det ikke
var bare her i England at enkelte be-
skjeftiget seg med slike politiske kan-
destøperier, men at tanken muligens
heller ikke var så fremmed for enkelte
kretser i Norge. Hans Majestet ville
derfor gjerne straks overfor Statsmini-
steren slå fast, at han alltid har søkt
å opptre som en konstitusjonell Konge,
og den linje aktet han å følge også i
fremtiden. Han sa at han forsto at
det var nødvendig at Kongens person-
netlopp nå var et samlingsmerke for
alle nordmenn, og han var glad for at
han på denne måte kunne medvirke
til samhold og samarbeid, men han
var fast bestemt på ikke å innlate seg
på å drive politikk for egen regning,
hverken nå eller når han igjen kom
tilbake til Norge. Hvis han gjorde det,

kamp som nå førtes for å holde dikta-
tur og fámánn's-styre nede.

Regjeringen hadde allerede påbe-
gynt arbeidet med å få utredet for-
skjellige spørsmål som ville bli aktuelle
når Kongen og Regjeringen kunne
vende tilbake til et selvstendig Norge.
Blant annet var spørsmålet om hvor-
vidt det gamle Storting da burde inn-
kalles, eller om det skulle avholdes nye
stortingsvalg, under utredning. Noen
endelig stilling til dette og andre lig-
nende spørsmål hadde Regjeringen ik-
ke tatt, men Statsministeren ville gjør-
ne, når spørsmålene lå fullt utredet,
forelegge disse for Hans Majestet, så
at det også på disse punkter kunne
være full enighet og forståelse mellom
Kongen og Regjeringen.

Hans Majestet avsluttet samtalen
med å si at han hele tiden hadde sam-
arbeidet godt med den nåværende Re-
gjering, — både før og under krigen,
— og dette gode samarbeid måtte fort-
sette. Hvis det kom flere slike hen-
vendelser som dem han her hadde
pekt på, ville han heretter henvise
disse folk til Statsministeren.

Godkjent.

HAAGON.

Johan Nygaardsvold.

Riktig avskrift: Ragna Hagen»

Kongen tar som det vil sees bestemt
avstand fra de kupplaner som vel alle-
rede den gang var under forberedelse
av de folk som senere gav
sig selv betegnelsen «Kret-
sen» og fortsatte sin virk-
somhet, dessverre noe uhemmet. Å
sette «kandestøperier» i forbindelse
med de menn det her gjelder kan sy-
nes hårdt. Av hensyn til den ærbødig-
het man skylder Hans Majestet som
også på grunn av mitt kjennskap til
den annen part, finner jeg dog ingen
grunn til å ta avstand.

Nu. Hensynet til grunnloven eller
Hans Majestet Kongen kunne ikke av-
holde kupmakerne fra å fortsette sitt
undergravningsarbeid så vel av for-
fatningen som den del av det som om-
fatter det konstitusjonelle kongedøm-
me. Man skulle kjenne de herrer dår-
lig om man trodde så godt om dem.

Så kom henvendelsen bragt til Lon-
don av finansråd Hartmann. Medde-
lelsen eller beslutningen var — blev
det regjeringen meddelt — enstemmig
vedtatt av hjemmefrontledelsen. Den
var datert 27. august 1941 og hadde
følgende ordlyd:

«Det i 1936 valgte storting kan etter
den alminnelige oppfatning her i lan-
det ikke sies i sin helhet å ha holdt
mål.

Og i folkets øyne er det blitt skan-
dalisert ved presidentskapets opptre-
den i månedene juni—september 1940.
Det bør merkes at man dengang hadde
Høyesteretts p.m. av 15. juni å skyte
seg inn under.

Regjeringen og Kongens personlige
opptreden på den politiske arena som
redskap for «Kretsen» til dennes over-
tagelse av makten i strid med Kongens
uttalelse den 27. februar 1941. —
«Kretsen» betenkte sig ikke på å pro-
stituere Kongen for å nå sitt mål. Det
var den fremgangsmåte som blev an-
vendt.

Men som om deres eget press ikke
var sterkt nok fikk de engasjert Høie-
sterett eller iallfall 11 av dets medlem-
mer til å avgi en uttalelse om at Stor-
tinget ikke kunne gjenopstå hverken
som ordinært eller ekstraordinært.
Som det vil sees av ovenstående hadde
Hans Majestet lojalt ønsket at det
problem skulle utredes. Selvom jeg ik-
ke er i minste tvil om at det gamle
storting måtte tre i funksjon igjen, er
jeg fullt klar over at der kunne være
plass for en utredning. Hvad Høieste-
rett eller dets 11 medlemmer gjorde
ved sin uheldige opptreden i 1942,
det selv senere måtte desavouere, var
noe helt annet. Det gav ingen utred-
ning, men nøiet sig med et postulat
uten annen betydning enn at det kun-
ne tjene som et ledd i «Kretsen»s
grunnlovsstridige kupplaner. Høie-
rett synes herunder å ha oversett
Grunnlovens § 85:

«Den som adlyder en befaling, hvis
hensigt er å forstyrre Stortingets fri-
het og sikkerhet gjør sig derved skyl-
dig i forræderi mot fedrelandet» Om
de 11 høiesterettsdommere kunne vært
dømt efter de i henhold til Grunnlo-
vens § 85 utformede straffebestemmel-
ser lar sig ikke påstå, da tiltale ikke
blev reist. Under alle omstendigheter
er episoden med et mildt ord beklagel-
sesverdig. Der er da neppe heller noen
av de 11 som i dag vil finne på å for-
svare sin opptreden og det er enda godt.
De har da også holdt sin uttalelse
mest mulig hemmelig, selv på et tids-
punkt, da det var deres plikt å i
den frem for Stortinget. Dette blev i
Odelstinget skarpt påtalt av Hambro
og advokat Sundt. Påtale var så
skarp at den sammen med det sted
hvor den blev fremført naturlig kunde
fremkalt en forklaring.

(Forts. i neste nr.)

ELSKER

De god mat og solid økonomi!

Undersek om våre 2 måneders

KJØKKENKURS

I alm. og finere matlagning, baking,
konditorarbeid, borddekking, ser-
vering, vinnere m. m. som tar til
5. januar og 5. mars 1951.
Pris kr. 800.— som inkl. under-
visning, kost og losji. Damer og
herrer. Forhåndspraksis ikke nød-
vendig. Plan sendes gratis.

SONGE-MØLLER'S HOTELLFAGSKOLE

ASGAARDSTRAND

Norges største skole i faget